

OLÁH KATALIN KINGA

Tisztán átgondolt formák

Nagy Benedek szobrászművészről

Terek, parkok, kertek, körforgalmak, épületek, bejáratok, aulák, folyosók, sírkertek, ezeken a helyeken találkozhatunk szobrokkal, s köztük nem egyszer, Nagy Benedek Móraon élő szobrászművész alkotásaival is. 1941. március 15-én, Illésházán (Csallóköz) született, de Rábapodrányban (Csornai járás) nevelkedett. Középiskola után két évet tanított, majd felvételizett, és 1961-ben fel is vették a Képzőművészeti Főiskolára. A főiskolai éveknél azonban fontosabb lett számára az a szellemi műhely, amelyet Dús László alapított a főiskola befejeztével. Az Egervári nyári művésztelep munkája a kortárs párbeszéd terén jelentett sokat Nagy Benedeknek, ezeken az alkotó táborokon éveken át részt vett. Itteni szobrásztársai Götz János, Medve András, Baksa-Soós Krisztina voltak. Götz János a főiskolán is osztálytársa és jó barátja volt, sajnos fiatalon elhunyt (1941–1971), síremlékét Nagy Benedek faragta meg. 1964–65 óta Móraon él, szobrászművészként dolgozik, rengeteg alkotása látható közttereinken, részt vesz kiállításokon, tanít, határozott szellemi közösséget teremtve maga körül. Az Egervári művésztelep megszűntével (1974-ben Dús László Amerikába emigrált) létrehozta a móri Szabadiskolát, amely mára komoly alkotóműhellyé nőtte ki magát. „A móri Képző- és Iparművészeti Szabadiskola Mór Város központjában, a Fellner Jakab tervezte késő barokk Lamberg kastély (jelenleg Művelődési Otthon és Könyvtár) gazdasági épületeiben található. A móri önkormányzat tulajdonában levő épületeket az alapítvány hosszú időre kapta térítésmentes használatra, hogy azokban céljaival összefüggő tevékenységet folytasson. Így az évek során műhelyt, galériát valamint vendégeik elszállásolására alkalmas vendégszárnyat alakítottak ki” – olvasható a móri Képző- és Iparművészeti Szabadiskola Alapítvány honlapján. Mór honlapján pedig ezt olvashatjuk még minderről: „Személyes tevékenységének is köszönhető a móri Lamberg kastélyhoz tartozó műemléki Kútház megmentése, a Lamberg kastélypark teljes felújítása és szoborparkká alakítása, a zenepavilon és a madárház tervezése, kivitelezésének művezetése, magas színvonalú helyi kiállítási

programok beindítása. Sokirányú munkája mellett módot talált számos generáció művészeti nevelésére, közben családjában is felnevelt egy új művésznemzedéket, akik ma Móraon szobrászként, restaurátorként, művészeti oktatóként gyarapítják értékeinket.” Munkásságát nézve tehát nem lehet figyelmen kívül hagyni családjá együttműködését, nemcsak érzelmi háttérrel biztosítanak neki, hanem szakmailag is együttműködnek vele.

Visszatérve egyéni alkotótevékenységére, nézve szobrai, alkotói karakterét, rögtön megállapíthatjuk, hogy igényes, érzékeny figurális jellemzi, és személyes, uralkodástól mentes hangvétel. Finom kidolgozású plasztikáinak a környezetét is megkomponálja, ez utóbbit hajlított, hullámzó, sokszor már teljesen absztrakt formákkal. A plinthossal, talpazzal is játszik, megmozgatja, beemeli azokat a műbe, gyakran alkalmaz hozzájuk nyers hasított, sziklás köfelületeket is, ide metszett betűkkel írja a szükséges szövegeket. Rengeteget dolgozik, hatalmas gyakorlattal rendelkezik, nem illik rá mégsem a profi megnevezés, annál sokkal nagyobb beleéléssel alkot. Vannak bevett fordulatai, de azok maximálisan a sajátjai, nem vádolható soha gépiességgel, látásmódja független természetességet tükröz.

A szobrászat nehéz hivatás, anyaghoz kötött, a kivitelezés sokszor nagyobb munka, mint maga a szobrászat, de legalább akkora, és nagyon költséges, felelősségteljes. Egy-egy szobrász nevéhez nyugodtan odaképzeltethetjük a műhelyét is, és most nem a tárgyi műhelyre gondolok, hanem közvetlen kollégákra. Természetesen mindig egyedi, hogy melyik művész mennyi munkát ad ki a kezéből, állandó munkatársakkal dolgozik, vagy akciószerűen összetoborzottakkal. Míg Marton Lászlónak például vázépítője is volt, Nagy Benedek a tervezéstől kezdve a vázépítésen át a mintázásig egymaga csinálja a szobrai. A vázépítést a mintázás folyamatának tekinti, s szinte érintőlegesen pontosan készíti azt el, végül a lágy felület felrakásával fejezi be a plasztikát teljes részletességében. Alkalmazza a hagyományos favázra agyagból mintázást, de kifejlesztett magának egy precíz fémváz-építési technikát is, amelyre már csak vékony viaszrétegből mintáz. A szobor megvalósulásának ideje változó, előfordult már, hogy egy-egy improvizatívabb ötlete, terve három hónap alatt is megszületett, mint a székesfehérvári *Korpusza*, de egy részletes, realiztikus igényrel megformált mű akár két év munkáját is felemésztheti.

„Ha szeretet nincs bennem, mit sem érek”, mondja Szent Pál a szeretethimnuszában. Ez jutott eszembe Nagy Benedek Cziráki Lajos festőművésztől, középiskolai tanáratól és első mesterétől kapott útmutatásáról, miszerint csak azt tudjuk igazán megjeleníteni, amit megélünk, és újra meg újra átélünk. Amennyiben nem gondoljuk át, nem éljük bele magunkat szívvel-lélekkel a munkánkba, akkor az nem válik műalkotássá, nem lesz alkalmas arra, hogy hűen közvetítse témánkat. Ő az, akire nem jellemző kapkodás, hanyagság. Tőle sose látunk átgondolatlan, összetűrt, felkarmolt, kidolgozatlan felületeket, karót nyelt tartást, vagy gumicsontú alakokat, direkt öntött, vagy direkt öntésről mintázott arcokat, végtagokat, cipőket, ázott redőjű drapériát, amely manapság oly sokszor jellemzi köztéri szobrainkat, pontosabban a hirtelen sokat foglalkoztatott szobrászaink munkáit. Mintha egy másik világban élne, tegyük hozzá, az igaziban. Nagy Benedek alakjai természetesekek, a többlet-drapériát, járulékos elemeket sokszor absztrakt plasztikai formaképzéssel oldja meg, de nem eltűzött mértékben. Kompozíciói nem erőltetettek, sem nem túl kézenfekvőek, jól kigondolta őket, műveltségről, és a rokon művészeti ágakban való jártasságról árulkodnak. Van, amikor egy kompozíciós ötlet viszi a szobrot, de van, amikor szinte észrevétlen a kompozíció. Korai munkái személyes témájúak, gyerekek – a sajátjai, vagy tanítványai –, máskor meg a paraszti világ alakjai. Ezek a művek többnyire az Egervári művésztelepen születtek. Később főként megrendelésre dolgozik. Szubjektív válogatás alapján írják egyikről-másikról a továbbiakban, kiragadván egy-egy szobrot fél száz köztéri alkotásából. Sok műve áll Móron és Székesfehérváron, a többi pedig elszórva szerte az egész országban, de még határainkon túl is.

A móri második világháborús emlékműve, a *Szent György-kút*, amellyel 1994-ben készült el, kirí a sok tömbösen, nehézkesen megformált, daliás, vagy már csak rogyadozó katona, vagy anya és halott katona fia kompozíciójú emlékművek sorából. Egy olyan szimbólumot vesz elő itt Nagy Benedek, amely önmagában nagyon is hagyományos, és gyakran alkalmazott, de a második világháború áldozataira való megemlékezésben nem, pedig tartalmilag, szellemileg teljes mértékben megfelel a célnak. Egy légiés, visszafogott virtuozitással megformált Sárkányölő Szent Györgyöt látunk magas vékony oszlopon. Az oszlop körül díszes, variált kerületű, sekély, vörösmárvány-

ból épített medence van. A reneszánsz hangulatú, győzelmes szobor alkalmas a vigasztalásra, a háború okozta nyomasztó fájdalmak és rettegés legyőzésére. A szépen rajzolt lovon ülő Szent György könnyed, mozgékony alakja ellentétes a sárkány kígyózó, tömör plasztikájával, utóbbi jelzi a gonoszság fojtó, lehúzó erejét. Az emlékmű rendhagyó volta az új alkalmazásban és az egyedi megformálásban áll, nem a használt kép átváltozásában. Az attribútumokat egyszerűsíti, a korhoz kötött ruházatot, eszközöket elhagyja. Dominál a ló mozdulata, égbekiáltó pazar ágaskodása, mely mégis naturalisztikus, s így elkerüli a teatralitást. A vörösmárvány oszlopon körbe-körbe rézszalagon futnak az áldozatok nevei. A 414 név megjelenítését így lehetett csak megoldani, de sikerült, a bronzpántokkal kirakott oszlop-has felkelti a néző figyelmét.

Mint tudjuk, nem akármilyen állat a ló. Nagy Benedeknél még kevésbé, sokszor hangsúlyos szereplői munkáinak, s hogy legyen mindig kéznél modell is, tart párat belőlük. Lovas szobrain, kisplasztikáin és nagy szobrain egyaránt látszik, hogy érzi, ismeri, és persze szereti is őket. Sikeresen formálja meg a ló kettősségét, törekénységét és robusztusságát. Széles, erős törzs vékony lábakon, arisztokratikus fej, erős, de szépen ívelt nyak. Helyes, karakteres, natúrához közeli ábrázolásaiban mégis mindig meg tudja jeleníteni a ló jelszerűségét, ikonikus formáját. Lovas szobrai közül megkapóak a csak lovat ábrázolókat, mint a felállításra váró *Magyar honvéd emlékmű* kisplasztikája, melyre 2012-ben megkapta a szentendrei II. Szobrász Biennálé Koszorú-díját, vagy a *Könnyed robogás* című, Stockholmban 2006-ban felállított szobra. Előbbin absztrakciós átírásokkal, sikokra bontva, expresszíven mintázza meg a léptető állat nemes figuráját, utóbbin nagy realiztikussággal, de reneszánszos mozdulattal megkomponált táncos lovat formáz. Ez szinte szárnyal a Stocholm melletti tengerparton, csupán egy lábával érintve a földet. Rendkívül virtuóz munka, nagy méretben – kétméteres marmagasság – készült el. Nem kötötte szoros határidő a művészt, így két évig dolgozhatott rajta, saját lovai modellkedésével. A mozdulat valós, megfigyelésen alapul, azt a pillanatot rögzíti, amikor a mezőről berohanva, egyik lova kergetőzve a kutyával, átugrotta azt. Hirtelen egyik hátsó lábán megtorpanva felágaskodik, visszafordul, és kicsit hátrarúg. Átlós kompozíció, egy olyan pillanat, amelyben ellentétes erők feszülnek. Nagy volumenű szobor, Pátzay, Fe-

renczy Béni munkáival, vagy a reneszánsz mesterekéivel vetekszik. Alkotója is így érzi, hiszen a műterem-lakásában azóta is ott áll viaszfigurája. Ennek technikai oka is van: egy újraöntésnél ugyanis a darabok összeillesztéséhez szükséges az eredetit látni, követni.

Más lovas szobrain ember és ló kapcsolatát is ábrázolja. Egyik szép példája ezeknek a Tabon álló

Szent István lovas szobra.

Millenniumi emlékmű, felhangoktól mentes, közvetlen Nagy Benedek-i alkotás. Mintha államalapító királyunk fiatal kori képe lenne, szép mozdulattal fordul, s kaptat fel egy emelkedőn lovával. Figurája mellőzi a szokványos súlyos uralkodói jelképeket, egyszerű koronás sisak, és egy kettős kereszttel, gömbbel díszített uralkodói pálca jelzi királyságát. Köpenye se kacifántos: egy egyszerű, visszafogottan redőző, középkori katonaköpeny. Nyergéből felállva könnyíti meg lova mozgását. Magasra emelt, helyenként hasított, máshol felpolírozott felületű bazalt-szabványból épített talapzata sziklás emelkedőn vezeti királyunk útját. A felső tömbre előre reneszánsz piktogram van bemetszve,

Szent István névjegyé. Egy másik Árpád-házi témájú munkája, a Szekszárdon látható *Szent László legenda* szobra, Őt védőszentjeként tiszteli a város. Összetett jelenet, mégis nagyon egyszerű, zseniális kompozíció, egy iniciálé, hatalmas P betűben. Láthatjuk, ahogy Szent László birkózik a kun vitézzel, aki elrabolni próbált egy magyar leányt. A hajdon a birkózók mögött áll, ott várakozik még az egyik vitéz lova is, állásának irányából ítélve, amely Szent Lászlóval egyezik, a királyé ez a paripa, alakja meghatározza a csoportot. A szobor lábazatán (amely nem egészen a P betű szára már, hanem középre került az egyensúly miatt) olvasható a Szent Lászlót dicsérő latin

himnusz 1500-as években magyarra fordított szövegének első versszaka. Ez a gazdagon díszített, nyugodt ritmusú szobor nem mindennapos látványt nyújt Szekszárd belvárosában, a város jelképévé vált, ugyanúgy, ahogy a Móron felállított *Boldog Gizella királyné* szobra. Szép szobor a szó legjobb értelmében mind a kettő, találó kompozíciók, kedves alakok, mértékkel, szigorúsággal, de bájjal is alakítva.

A móri alkotáson I. István felesége, Boldog Gizella egy ögzidát simogat, enyhén előrehajolva, de felfele tekintve komoly arccal, bal kezében arany keresztet tartva. Bazaltszlopon áll a kompozíció, de az oszlop fejezete már bronz, s rajta figurális fríz fut körbe egyedi körvonalú, legyező alakú mezőkben. Jelenetei közt templomfelajánlás, egy korpusz és egy-egy tájkép található. A város magyar és német nemzetiségének békés együttélését jelöli a mű.

Portrék, portrédomborművek, egész alakos portrészobrok is gazdagítják az életművet, hogy csak az írókat említsem: Tompa Mihály, Petőfi Sándor (teljes alakos, 1982, Csorna), József Attila, Vörösmarty Mihály, Radnóti Miklós, Vas Gereben, Weöres Sán-

dor. A székesfehérvári, 1990-ben elkészült József Attilája kamaszos ifjúként jelenik meg, rövid hajjal, bajusz nélkül, ahogy kevesek emlékeiben él, de azért dacosan. Kerülni igyekezett a bevett formát, de úgy, hogy alanyától ne szakadjon el. Nem az alkotói önértékesítés volt a célja, hanem az ábrázolt eredetijéhez lépett vissza, és egy ritkán közölt képét alkalmazva modellül, mintázta meg a huszonegy éves költőt, régi-új arcát mutatva meg nekünk. Zakója szobrászi plasztika, jól érzékelhető a test is, amely viseli azt. Megmintázva a hajtokája, inge, nyakkendője, de túlon túl nem bonyolódik a ruhadők játékába, inkább átfuttatja rusztikus plasztikába, végül

Nagy Benedek móri műterme előtt
(2015, fotó: Oláh Katalin Kinga)

a hasított kő nyersességét idézve jól kapcsolódik a mellportré a sziklás oldalú posztamens hasábjához.

Alapvetően lírai alkotókaraktere szerencsésen találkozik a Radnóti Miklós-portré témájával. A büszt Móron található, 1975-ben állították fel a Radnóti Miklós Általános iskola udvarán. Átszellemült és átszellemített arc néz ránk tűnődő nyugalommal, tekintetében azért meghúzódik indulat is. Az agyagból való mintázás nyújtotta lehetőség, az úsztatásos formaképzés jellemzi a plasztikát, főként a járomcsont, száj környékén. A ruhája rímel az arc hangulatára, lírai érzékenységgel alakított kabátgallér keretezi, az ing, a nyakkendő is érzékenyen, majd impresszionisztikusan elhalkítva formált. A büszt egy megnyúlt hasáb kijelölte térben lett megkomponálva, El Grecós arányú, Radnóti finom, letisztult, emelkedett szellemiségéhez, versei világához ez illik is. A portré nagyon tetszett Radnóti Miklósnénak is, aki levélben megköszönte a mesternek, és ki is fejezte tetszését, örömét a mű felett: „Igazán ihletett, elmélyült és pontos intuícióval sugalmazott mű ez...”

Utóbbi időkben született nagyobb munkái, a *Wekerle emlékmű* Móron, 2011, *A szőlőműves* Székesfehérváron, 2014, és a *Batthyány Lajos és Móga János párbeszéde* Sukorón, amelyet szintén tavaly avattak fel. A *Wekerle emlékmű*ben domborműveinek világa elevenedik meg valós három dimenzióban. Történelmi hangulatú jelenet: a bátran megformált dolgozószoba falai között Wekerle Sándor miniszterelnök egész alakos figuráját láthatjuk. Asztalnál ül, papírok közt, és arcát felemelve gondolkodik. Karaktere is igen találó lett. A sukorói jelenetben korábbi egész alakos történelmi figuráit (Kossuth Lajos Ácson, gróf Batthyány Lajos Polgárdiban) idézi meg és viszi tovább Nagy Benedek. Jóval kisebb méretű az életnagyságnál, de helyes arányokkal van megformázva. A történelmi-politikai jelenetnek tulajdonképpen még jót is tesz a barátságos méret, nem programszobrokra emlékeztet, hanem sokkal inkább Várkonyi Zoltán történelmi filmjeinek világára. A két alak, a miniszterelnök és az altábornagy leterített asztal

körül állva tárgyalnak, mozdulataikkal kifejezik, hogy nem épp nyugodt megbeszélés tanúi lehetünk. „Az 1848. szeptember 28-i sukorói haditanács során Móga János altábornagy felelőtlenségnek tartotta Jellasics seregének megtámadását, mivel véleménye szerint a tizenötezer, rosszul kiképzett katona esélytelen az ellenség közel negyvenezeres hadával szemben. Mógát gyávának és hazaárulónak nevezték ezért, aki válaszképpen visszaadta tisztségét, és kardját az úrasztalára tette. Erre reagált Batthyány Lajos, tájékoztatva a jelenlévőket, hogy Jellasics nem hajlandó tárgyalni, és rövid időn belül támadást kezdeményez. Így született meg a döntés, ha a támadás bekövetkezik, akkor ellenállnak. Móga kardját visszavette, és vezényletével másnap a honvédség megverte a háromszoros túlerőben lévő ellenséget” – áll a köztérkép weboldalán. A talapzat lényegében hagyományos, hármastagolású köemelvénnyel, amelyre szépen illesztették a bronzszobrot, annak talaját beleültetve a kőbe. Egységes, harmonikus az összkép, illik a környezetéhez, a templomhoz, amely elé került.

Jelenleg ifjabb Ocskay Gábor jégkorongozó emlékművén dolgozik Nagy Benedek. Életnagyságnál nagyobb, egész alakos plasztika lesz, lendületes, atletikus, különleges egyensúlyú mozdulattal. Mivel a szobor augusztusra kell elkészülnön, félig-meddig még műhelytitok. Viaszból már kész az eredeti méretű portré, és a kis makett, a vázépítés folyamatban van. Az alkotómunka mindig, így most is, a művész hegyoldalba épített, félig földbevált, hangulatos, búbos kemencés műtermében, majd egy melléképületében folyik. A kivitelezés a nagy méretű szobrok esetén negatívózással még itt fent kezdődik, de azután lent a városban több műhelyben valósul meg.

„A közelmúlt nagy művészei közül – írja albumában – ma is példaképem Ferenczy Béni. Kár, hogy nem volt módomban találkozni vele. Ars poeticája példabélyeg: »Világos, biztos szerkezet, a tisztán átgondolt formák építménye. Csendes életöröm, ártatlan érzékiség, a pszichológiai mimika teljes hiánya, a testi lét öntudatlan harmóniája.«”